

Саха тылын уруогун технологической каартата

Кылаас	16	
ҮөМК	«Саха оскуолата»	
Үөрэнэр кинигэ	Захарова Л.В. уо.д.а. Саха тыла 1 кылаас. Дьокуускай, Бичик, 2018.	
Уруок тиэмэтэ	Маарыннаһар ды-ч бүтэй дорҕооннор (44 - 45 сирэй)	
Учуутал улэтин соруктара	Маарыннаһар бүтэй дорҕооннор туһунан үөрэнээччи билиитин кэнэтии; Маарыннаһар бүтэй дорҕоонноох тыллары таба суруйарга үөрэтии; толкуйдуур дьобуру сайыннарыы	
Сурун өйдөбүллэр	Маарыннаһар бүтэй дорҕооннор	
Туттуллар информационнай тэриллэр	Компьютер, зум холбоно, проектор, презентация соеарр «Маарыннаһар бүтэй дорҕооннор»,	Предметтэр икки ардыларынааҕы сибээс: Тулалыыр эйгэ: общ.миэстэбэ сэрэхтээх буолуу
I. Үөрэх биридимэтин үөрэтии түмүгэ:		
Тустаах үөрэх биридимэтин үөрэтии түмүгэ	Үөрэх сатабылларын сайыннарыы түмүгэ:	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Маарыннаһар бүтэй дорҕооннор диэн арааран билэр; ➤ Маарыннаһар [дь], [ч] бүтэй дорҕоонноох тыллары бэйэтэ булар; ➤ Маарыннаһар [дь], [ч] бүтэй дорҕоонноох тыллары таба суруйар; ➤ Көтүтүллүбүт буукубалары туруоран, тыллары суруйар; ➤ Тутуу буола турар сиригэр бырааб.тутууу 	<p>Билэр-көрөр үөрүйэх: Төрөөбүт тылын үөрэтэригэр сыал-сорук туруорунан көдьүүстээхтик үлэлиир.</p> <p>Ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр;</p> <p>Бэйэни салайынар-дьаһанар үөрүйэх: Төрөөбүт тылын барҕа баайын сыаналыыр, тыл кэрэтигэр умсугуйар, этигэн тыл күүһүн, кыабын толору туһанарга, тылын-өһүн бэйэтэ сатаан чочуйан, санаатын сиһилии этэргэ, кэпсииргэ дьулуһар.</p> <p>Үөрэнэр баһаны, бэйэни сайыннарар.</p> <p>Бодоруһар үөрүйэх: Атын оҕолору кытта бииргэ тапсан үлэлиир; Кэпсэтии кэмигэр сатаан истии суолтатын өйдүүр.</p> <p>Атын киһи туту сангарарын быһа түспэккэ болҕойон истэр.</p>	

Уруок технологията

Уруок түһүмэхтэрэ	Уруок ис хоһооно уонна учуутал дьарыга	Үөрэнээччилэр үлэлэрэ	Үөрэх сатабылларын сайыннарыы түмүгэ
<p>1.Тэрээһин чааһа Сыала: уруокка бэлэмнэнии</p>	<p>Уруокка үлэлиир туругу тэрийэр - Үтүө күнүнэн! Бүгүн уруокпут интэриэһинэй буоларын курдук үлэлиибит. Ол туһугар барытын көхтөөхтүк оноробут, болжомтолоох буоларбыт ирдэнэр. Толкуйдуур дьомур биһиэхэ эмиэ туһалаах. (Слайд, Зум холбоно) Чыыһылабытын суруйабыт. Кинигэбит 47 сирэйдэн арыһан олоробут.</p>	<p>Эбэрдэлэһэллэр Үөрэнэр турукка киирэн, болжомтолорун учууталга хатыылар.</p>	<p>Бэйэни салайынар-дьаһанар үөрүйэх: Үөрэнэр баһаны, бэйэни сайыннара</p>
<p>2.Ситиһии төрүөтүн олохтоонун Сыала: билиини ыларга бэлэмнээһин</p>	<p>Ситиһии төрүөтүн олохтоонун. -Таабырыннары таайын. 1) Кыһын буолла да, уойбутунан барар. Кыһыл ырбаахы кыысчааны, төнкөйбөтөххүн булбаккын. -Ханнык төрүт саха доржомоно иккиэннэригэр иһиллэрий? <i>күрдүк, дьэдьэн</i> 2) Барар барар да, биир сиртэн хоннубат баар үһү. Илиитэ да суох дьийэтин бэркэ туттар. -Онтон бу тылларга тугу бэлиэтии көрдүгүт? <i>чаһы, чыычаах</i> - [дь] уонна [ч] бүтэй доржомоннору сангаран көрүн. -Хайдахтарый? - [дь], [ч] бүтэй доржомоннор майгыннаһар эбиттэр.</p>	<p>Үлэлиир турукка киирэллэр. Ыйытыыларга эппиэттииллэр. Илиилэрин уунан эппиэттииллэр. <u>Толкуйга киирэллэр</u></p>	<p>Бодоруһар үөрүйэх: Кэпсэтии кэмигэр сатаан истии суолтатын өйдүүр.</p>
<p>3.Билэр үөрүйэхтэргэ олобуран</p>	<p>Үөрэнэр проблеманы таһаарар. -Икки бүтэй доржомоно тэннэн эрэ: [дь] уонна [ч] -Туох уратылаахтарый? -[дь] ньиргиздээх бүтэй доржомон.</p>	<p>Ыйытыыларга эппиэттииллэр. Билиини ыларга бэлэмнэнэллэр.</p>	<p>Билэр-көрөр үөрүйэх: Ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр;</p>

<p>проблеманы таһаарыы Сыала: билиини ыларга бэлэмнээһин</p>	<p>- Оттон [ч] ханнык дорѳоон диибитий? -[ч] ньиргиэрэ суох бүтэй дорѳоон. -[дь] уонна [ч] туохтара майгыннаһар? -Иккиэн бүтэй дорѳооннор</p>		<p>Тустаах үөрэх биридимэтин үөрэтин түмүгэ: Ыйытыыга эппиэттиир, сэхэргэхэр</p>
<p>4.Үөрэтэр соругу руорунуу Сыала: уруок тиэмэтин, сыалын быһаарыы</p>	<p>Уруок тиэмэтин уонна соруктарын буларга көмөлөһөр. - Оѳолор, бүгүн биһиги уруокка тугу үөрэтэр эбиппитий? - Дь уонна ч маарыннаһар бүтэй дорѳооннору үөрэтиэхпит. - Уруокпут тиэмэтэ туох диэн буолар? - Уруокпут тиэмэтэ: «Дь, ч маарыннаһар бүтэй дорѳооннор» - Үөрэнэр сорукупут туох буоларый? - Дь, ч маарыннаһар бүтэй дорѳооннору арааран истии, таба санарыы, суруйуу</p>	<p>Уруок тиэмэтин кытары билсирхэллэр. Учуутал биэрэр ыйытыыларын болѳомтолоохтук истэллэр. Үөрэтэр соругу туруораллар.</p>	<p>Билэр-көрөр үөрүйэх: Төрөөбүт тылын үөрэтэригэр сыал-сорук туруорунан көдьүүстээхтик үлэлиир. Уруок тиэмэтин сэрэйн корон этэр, соруктарын бэлиэ комотунэн ааттыыр.</p>
<p>5. Саҥа билиини арыйыы. Сыала: саҥа билиини ылыы, ырытыы</p>	<p>1).Саҥа тиэмэни өйдүүргэ усулуобуйаны тэрийэр. (слайд) Оѳолор, оскуолабыт таһыгар туох буола турарый? (тугуу, салѳааһын) Ким тутарый? (тугааччы) Тутуу буола турар сиригэр тийэн дьаарбайар, оонньуур соп дуо? Биһиги бүгүн тутааччылар буолабыт. Дь уонна ч дорѳооннор буукубаларыгар дьизэ тутан биэриэхпит. Сөбүлэхэбит? Биһиги тутар дьизэлэрбит ойуулартан тураллар. Оттон дьизэбит тутуулан үрдээн иһиэбэ, биһиги соруудахтары толордохпутуна. Дьизэ тутуутун саҥалыыбыт?</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div>	<p>Учуутал биэрэр ыйытыыларын болѳомтолоохтук истэллэр уонна эппиэттииллэр.</p>	<p>Тустаах үөрэх биридимэтин үөрэтин түмүгэ Маарыннаһар бүтэй дорѳооннор диэн арааран билэр; Көтүтүллүбүт буукубалары туруоран, тыллары суруйар. Сэрэхтээх буолуу быраабылатын хатылыыр.</p> <p>Бодоруһар үөрүйэх: Пааранан бииргэ тапсан үлэлиир;</p> <p>Билиини-көрүүнү ылар сатабыл:</p>

	<p>Оџолор, дыз акылааттаах буолар. Акылаат диэн дыз тирэџэ, олоџо буолар. Биыги дызбит акылаата “ныргидэрдээх”, “ныргидэрэ суох” диэн буолар.</p> <p>Бастакы соруудахпытын толоруоххайын. (слайд)</p> <p>Карточкаџа үлэ. Соруудах: көшпүт буукубалары туруоран биэрин (<i>быыһыгар тыллары быһаарыы үлэтэ ыытыллар</i>):</p> <p>...ороон, ...ааһык, ...иэ, ...ааскы, күөр...эх, атыр...ах, иэ...эгэй, ...иэрбэ, ...уос, чүмэ...и, ...үкээбил, чабы...ах) Дуоскаџа ойуулара тураллар.</p> <p>Ойуулары дьаарыстаан, дьизлэри тутан таһаараллар.</p> <p>- Пааранан бэйэ-бэйэџит үлэтин бэрэбиэркэлээн</p>	<p>Тыллары ааџаллар, ойуутун булаллар, көшпүт дорџооннору быһаараллар, суруйаллар, “дызэни туталлар”</p> <p>Уорэџэр ыарыџатар оџо чэпчэтиллибит соруудаџы толорор. Учутал комолоџор.</p> <p>Пааранан бэйэ-бэйэлэрин үлэтин бэрэбиэркэлииллэр.</p>	<p>Сана билии ыларыгар баар билиитигэр тирэџирэр;</p> <p>Бэйэни салайынар-дыһанар үөрүйэх:</p> <p>Төрөөбүт тылын барџа баайын сыаналыыр, тыл кэрэтигэр умсугуйар, этигэн тыл күүһүн, кыабын толору туһанарга, тылын-өһүн бэйэтэ сатаан чочуйан, санаатын сиһилии этэргэ, кэпсииргэ дьулуһар.</p> <p>Олоххо баар бэйэ уопутугар тирэџирэр</p>
6.Физминутка Сыала: хамсанан сынньаныы	Сынньаланы тэрийэр.	Хоһоон тылынан хамсаныылары онороллор	Бэйэни салайынар-дыһанар сатабыл: Сылааны таһаарар, салгыы үлэџэ бэлэмнэнэр.
7. Бэйэ үлэтэ	<p>Тэтэрээккэ үлэ.</p> <p>-Бу тылларга Дь дуу Ч дуу сурулларын хайдах биллибит? (таба санаран, истэн). Маладыастар!</p> <p>-Аны билигин таба санаран, таба суруйарга дьарыктанабыт.</p> <p>-Стр. 47 эрч.13 булабыт. Хайдах толоруллар соруудаџый? Ким биллэ?</p> <p>Кыраһыабай буочарынан суруйабыт.</p> <p>- Пааранан бэйэ-бэйэџит үлэтин бэрэбиэркэлээн.</p>	<p>Үөрэнэр кинигэнэн үлэлииллэр.</p> <p>Эрч. 13. Маарыннаһар бүтэй дорџоонноох тыллары таба суруйаллар, дь,ч буукубалары аннынан тардаллар.</p> <p>Пааранан бэйэ-бэйэлэрин үлэтин бэрэбиэркэлииллэр.</p>	<p>Тустаах үөрэх биридимэтин үөрэтии түмүгэ</p> <p>Маарыннаһар [дь], [ч] бүтэй дорџоонноох тыллары таба суруйар; соруудах хайдах толорулларын сэрэйэн корон этэр.</p>
8.Билиини чинэтии уонна хонтуруолланыы	<p>- Оџолор, бүгүн биһиги Дь уонна Ч дорџооннорго дыз тутан биэрдибит. Кинилэр тоџо ыаллыы олороллоро буолуой? (маарыннаһаллар)</p> <p>-Бастакы дыз туһунан ким тугу этиэн баџарарый?</p>	<p>Бэйэ санаатын сааһылаан этэллэр.</p> <p>Атын оџолор эппиэттерин болџойон истэллэр.</p>	<p>Тустаах үөрэх биридимэтин үөрэтии түмүгэ</p> <p>Ыйытыыга эппиэттиир, сэрэгһэр.</p>

<p>Сыала: Сага ылбыт билиини чингэтии уонна хонтуруолланыы</p>	<p>(бастакы дьиэбэ Дь буукуба олорор. Манна барыта Дь буукубалаах тыллар бааллар: дьуос,...</p> <p>-Иккис дьиэ туһунан тугу этиэххитий? (...)</p> <p>-Оҕолор, дорҕооннору таба сангардахпытына, таба суруйабыт.</p>		<p>Бодоруһар үөрүйэх: Атын киһи тугу сангарарын быһа түспэккэ болҕойон истэр.</p> <p>Билэр-көрөр үөрүйэх: Ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр</p>
<p>9. Рефлексия. Бэйэни сыаналаныы Сыала: үөрэнээччи бэйэтин үлэтин сыаналааһыны тэрийии</p>	<p>Бэйэни сыаналаныыны тэрийэр. (слайд)</p> <p>- Чэ, эрэ оҕолоор, эһиги иннигитигэр «Ситиһии маһа» турар.</p> <p>- Араас онноох сэбирдэхтээх мас. Эн ханнык сэбирдэби талабын?</p> <p>От күөх: барытын билэбин Араҕас: сороҕун билэбин Кыһыл: ыарырҕатабын</p> <div data-bbox="712 726 1099 1141" data-label="Image"> </div> <p>“Ситиһии маһыгар” араас өннөөх сэбирдэхтэри сыһыарыы:</p> <div data-bbox="589 1228 969 1342" data-label="Image"> </div>	<p>Биир биир дуоска иннигэр тахсан маска сэбирдэх иилэллэр.</p>	<p>Билэр-көрөр үөрүйэх: Ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр Бэйэтин таба сыаналанар.</p>

<p>10. Уруогу тумуктээын. Сыала: уруок түмүгүн быһаарыы</p>	<p>Уруок түмүгүн быһаарыыны тэрийэр. - Маарыннаһар бүтэй дорбооннорго эһиги көмөбүтүнэн дыэ тутан биэрдибит. -Бу уруокка туох сананы биллибит? Туохха үөрэннибит? -Билэр маарыннаһар бүтэй дорбоонноорунан кластерда онорун.</p> <div data-bbox="772 383 1142 566" data-label="Diagram"> <pre> graph TD A([Маарыннаһ. бүт.дор5.]) --- B[х-б] A --- C[н-н] A --- D[дь-ч] </pre> </div> <p>-Сыалбытын ситтибит дуо? -Бары маладыастаргыт, көхтөөхтүк үлэлээтигит, аныгыскы уруокка биһигини өссө сана арыһылар күүтэллэр.</p>	<p>Түмүк онороллор. Ыйытыларга эппиэттиллэр Бэйэ санаатын сааһылаан этэллэр. Атын оһолор эппиэттерин болһойон истэллэр. Билэр матырыһаалын уонна сана ылбыт билиитин түмэн кластер онорор.</p>	<p>Билэр-көрөр үөрүйэх: Ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр, сахалыы сийилии эппиэттиир. Бэйэтин тылынан кэпсиир.</p>
--	---	--	---